

іншим чином поліпшує становище особи, яка вчинила злочин, застосовується щодо осіб, які вчинили відповідне діяння до набрання таким законом чинності, у тому числі на осіб, які відбувають покарання або відбули покарання, але мають судимість. З дня набрання чинності закону, що скасовує злочинність діяння, відповідне діяння, вчинене до набрання їм чинності, не вважається злочинним. Якщо новий кримінальний закон пом'якшує караність діяння, за яке особа відбуває покарання, суд призначає покарання, яке дорівнює добутку раніше призначеного покарання і коефіцієнта зниження караності діяння, визначеного як відношення суми максимальної та мінімальної меж покарання, передбачених санкцією статті нового закону, до суми максимальної та мінімальної меж покарання, передбачених санкцією статті закону, що діяв раніше».

Література

1. Непомнящая Т. В. Мера уголовного наказания: проблемы теории и практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Т. В. Непомнящая. – Екатеринбург, 2010. – 46 с.

УДК 341(043.2)

Третьяков Д., юрист,
Секретаріат Європейського суду з прав людини,
м. Страсбург, Франція

МІЖНАРОДНА ПРАВОВА ДОПОМОГА В ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

В сучасному світі високої мобільності людей та виходу багатьох видів діяльності за межі певної країни міжнародне правове співробітництво між державами набуває все більшої ваги. Однак, таке співробітництво не повинно здійснюватися за рахунок порушення прав людини. І виконання міжнародних зобов'язань за угодами про правову допомогу мають співвідноситись із зобов'язаннями за Європейською конвенцією з прав людини. При чому іноді такі міжнародні зобов'язання можуть вступати у конфлікт. Це питання було розглянуто у вже досить давній справі Сьорінг проти Сполученого Королівства (*Soering v. the United Kingdom*, 7 July 1989, Series A no. 161), яка стосувалася процедури видачі до Сполучених Штатів Америки громадянина Німеччини. У цій справі Суд зазначив, зокрема, що зобов'язання за іншими міжнародними договорами не можуть звільнити Державу від відповідальності за передбачувані наслідки видачі особи до третьої країни в порушення статті 3 Європейської конвенції з прав людини, яка забороняє катування та погане поводження.

З усіх видів міжнародної правової допомоги розглянуте у справі

Сьорінг питання екстрадиції найчастіше виникає у справах, які розглядаються Європейським судом з прав людини. Крім того екстрадиція згадується у самому тексті Конвенції, щоправда в контексті статті 5, яка гарантує право на свободу та особисту недоторканість. Однією з підстав обмеження цього права є законне затримання особи з метою її видачі. Однак, законодавство має містити спеціальну процедуру позбавлення волі в контексті екстрадиційної перевірки, а позбавлення волі не повинно бути свавільним. Саме відсутність належної законодавчої основи для тримання під вартою з метою видачі призвело до того, що Європейський суд з прав людини встановив порушення статті 5 Конвенції у справі Солдатенко проти України (*Soldatenko v. Ukraine*, no. 2440/07, 23 October 2008). Як приклад свавільного позбавлення волі можна навести затримання власних громадян чи біженців з метою видачі, незважаючи на пряму законодавчу заборону видачі власних громадян (*Garabayev v. Russia*, no. 38411/02, 7 June 2007) чи біженців (*Eminbeyli v. Russia*, no. 42443/02, 26 February 2009). Ще одним прикладом свавільного позбавлення волі є прихована екстрадиція, коли особу формально видворяють, але фактично видають іншій державі без проведення екстрадиційних процедур (*Nowak v. Ukraine*, no. 60846/10, 31 March 2011) чи навіть попри судову заборону видавати особу (*Bozano v. France*, 18 December 1986, Series A no. 111).

Окрім питання законності затримання особи з метою екстрадиції, в багатьох справах Суд також розглядає питання про те, чи не порушуватимуться у разі видачі гарантовані Конвенцією права заявника. Причому мова йде про відповідальність Запитуваної Держави, яка є стороною Конвенції, а не Запитуючої Держави, на яку частіше за все юрисдикція Європейського суду не поширюється. Слід звернути увагу на те, що мова тут йде не про встановлене порушення, як у інших справах, а про ймовірне порушення в разі видачі, що звичайно вимагає кропіткої роботи із вивчення можливих ризиків для заявника. Такі дослідження проводяться із зверненням до міжнародних та національних звітів про стан прав людини в тій чи іншій країні та інших джерел. Суд неодноразово визнавав, що видача особи може призвести до порушення статті 3, як у згаданих вище справах Сьорінг та Солдатенко. Крім того, Суд вирішував, що екстрадиція порушуватиме статтю 2 Конвенції (право на життя), в разі якщо особі загрожує смертна кара в Запитуючій Державі (*Bader and Kanbor v. Sweden*, no. 13284/04, ECHR 2005-XI), чи статтю 6, коли засудження особи у Запитуючій Державі базувалося б на свідченнях, що отримані під примусом (*Othman (Abu Qatada) v. the United Kingdom*, no. 8139/09, ECHR 2012). В останній справі Суд також допустив, що в справах про екстрадицію може поставати й питання про незаконне позбавлення волі в Запитуючій Державі.

Цікавою є справа Ісмоїлов та інші проти Росії (*Ismoilov and Others v. Russia*, no. 2947/06, 24 April 2008), у якій було встановлено порушення

права на презумпцію невинуватості, оскільки у своєму рішенні про видачу заявників до Узбекистану правоохоронні органи Росії зазначили, що заявники вчинили злочин, хоча вирок суду проти заявників на той час не було винесено.

Важливою умовою для належного гарантування прав заявників в контексті екстрадиції є наявність ефективних засобів захисту на національному рівні. Якщо таких засобів нема чи вони не гарантують призупинення видачі до кінця розгляду справи, заявники можуть звернутися до Європейського суду з прав людини із запитом про вжиття тимчасових заходів за статтею 39 Регламенту Суду для призупинення видачі на час розгляду справи у Суді. Якщо Держава не вживає зазначених Судом заходів, він може дійти висновку про порушення статті 34 Конвенції, за якою Держави зобов'язуються не перешкоджати заявникам у ефективному здійсненні права звернення до Суду. Вочевидь, у разі видачі особи до третьої країни є ризик обмеження чи повної втрати зв'язку з такою особою. Так сталося у справі Маматкулов та Аскарів проти Туреччини (*Mamatkulov and Askarov v. Turkey* [GC], nos. 46827/99 and 46951/99, ECHR 2005-I), де після видачі заявників до Узбекистану зв'язок між ними та їхніми турецькими адвокатами було фактично втрачено, і заявники не змогли підтримувати свої подані до Європейського суду заяви.

Звичайно, у справах, які розглядає Суд, мова йде й про інші питання міжнародної правової допомоги.

Зокрема, за статтею 3 Конвенції, Суд знайшов порушення у тому, що подана заявником скарга на погане поводження в Україні, яку заявник подав через органи прокуратури Польщі до української прокуратури, не отримали взагалі ніякого відклику (*Nowak v. Ukraine*, no. 60846/10, 31 March 2011).

У справах щодо статті 5 Конвенції Суд встановлював порушення щодо тривалості попереднього ув'язнення через чисельні і не завжди виправданні запити про правову допомогу, які мали на меті розслідування нових епізодів, а не вже існуючого кримінального провадження (*Popenda v. Poland*, no. 39502/08, §§ 51-52, 9 October 2012). В іншій справі, через неправильне тлумачення українськими судами міжнародно-правових договорів та зобов'язань за ними України та Чехії, заявника було свавільно позбавлено волі в Україні за заочним вирок, який було постановлено щодо нього в Чехії (*Garkavyu v. Ukraine*, no. 25978/07, 18 February 2010). Нарешті, передача засуджених осіб також привертала увагу Суду у справах двох угорських громадян проти Швеції (*Csoszánzski v. Sweden* (dec.), no. 22318/02, 27 June 2006; *Szabó v. Sweden* (dec.), 28578/03, 27 June 2006) через те, що у Швеції, де їх засудили, вони могли очікувати на достроково-умовне звільнення раніше ніж в Угорщині, куди їх передали відбувати покарання. Суд визнав ці заяви неприйнятними,

вважаючи, що різниця між термінами, після яких виникає право на дострокове звільнення у двох країнах, була відносно невеликою, і в будь-якому разі тривалість позбавлення волі не перевищувала призначеного судом покарання.

Суд неодноразово розглядав питання щодо міжнародних зобов'язань Держав щодо повернення дітей за Гаазькою Конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей та співвідносив такі зобов'язання із зобов'язаннями за статтею 8 Європейської конвенції з прав людини (*Neulinger and Shuruk v. Switzerland* [GC], no. 41615/07, ECHR 2010; *Chabrowski v. Ukraine*, no. 61680/10, 17 January 2013). Крім того, у справі Хант проти України (*Hunt v. Ukraine*, no. 31111/04, 7 December 2006) Суд визнав Державу відповідальною за недотримання процесуальних прав заявника в процесі щодо позбавлення його батьківських прав і вказав, що Держава мала обов'язок забезпечити участь заявника в процесі, чого можна було досягти зокрема за допомогою інструментів міжнародної правової допомоги.

Нарешті, що стосується статті 6, то залучення міжнародно-правової допомоги може призводити до надмірної тривалості судового провадження. Тут важливо встановити чи має Держава-відповідач за Конвенцією нести відповідальність за затримки. Наприклад, у справі Роса проти Угорщини (*Rózsa v. Hungary*, no. 22671/04, 29 January 2008), де мова йшла про встановлення батьківства, компетентним органам Німеччини, де проживав відповідач, знадобилося п'ять з половиною років аби провести аналізи крові та ДНК, і цей період був виключений із загальної тривалості провадження, оскільки угорські суди не могли нести відповідальність за таку затримку. Однак, приблизно стільки ж часу справа розглядалася власне у самій Угорщині, і тут вже Суд встановив порушення права на розгляд справи судом протягом розумного строку.

У трьох справах проти Фінляндії, де затримка у розгляді справ відбувалася зокрема через використання міжнародної правової допомоги, Суд дійшов різних висновків. В одній справі фінські органи влади вчасно не встановили обладнання для допиту свідка з Естонії в режимі відеоконференції (*Taavitsainen v. Finland*, no. 25597/07, 8 December 2009). В іншій Суд визнав, що звернення за міжнародною правовою допомогою не могло виправдати загальну тривалість провадження понад дев'ять років (*Knaster v. Finland*, no. 7790/05, 22 September 2009). Водночас, майже сім років розслідування, яке так і не дійшло до суду, Суд визнав виправданими у справі, де довелося звертатися за міжнародною правовою допомогою до одинадцяти країн та перекладати отримані документи в обсязі понад десять тисяч сторінок (*Mattila v. Finland* (dec.), 59518/10, 28 January 2014).

Нарешті, важливим аспектом міжнародно-правової допомоги в контексті статті 6 Конвенції є забезпечення гарантованого цією статтею

права на допит свідків. У справі Жуковський проти України (*Zhukovskiy v. Ukraine*, no. 31240/03, 3 March 2011) заявника судили за злочин, скоєний в Росії за п'ять тисяч кілометрів від місця розгляду справи. Незважаючи на те, що Держава за допомогою запиту про міжнародно-правову допомогу і намагалася забезпечити привід свідків, а згодом допит цих свідків в Росії, на думку Суду заявник та його адвокат не були належним чином залучені до допиту, а сучасні технології могли б забезпечити більш інтерактивну участь заявника та його адвоката в цьому процесі. Суд неодноразово звертався до питання щодо використання міжнародної правової допомоги для розшуку та допиту свідків, зокрема у рішенні Великої Палати у справі Щачашвілі проти Німеччини (*Schatschaschwili v. Germany* [GC], no. 9154/10, ECHR 2015).

Як видно з представленої вище практики Європейського суду, різні аспекти міжнародної правової допомоги можуть відігравати важливу роль у справах про захист прав та свобод, гарантованих Європейською конвенцією з прав людини. Більш детальний та всеосяжний аналіз цих питань допоможе узгодити та поліпшити діяльність різних органів влади у виконанні міжнародно-правових зобов'язань Держави за договорами про міжнародну правову допомогу з урахуванням вимог Європейської конвенції з прав людини.

УДК 343.2/.7 (043.2)

Борейко Г. Д., заступник прокурора
Львівської області, м. Львів, Україна

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ТРУДОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Одним із завдань кримінального судочинства є те, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності і жоден невинний не був покараний. Тому питання визначення суб'єкта злочину є надзвичайно важливим аспектом кримінального права.

Вперше у КК України 2001 року законодавець ввів поняття суб'єкта злочину та об'єднав всі основні питання щодо цього поняття в окремий Розділ IV «Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт злочину)» Загальної частини. Здавалося б, що КК України мав би полегшити роботу практичних працівників та унеможливити виникнення спірних питань із цього приводу, однак у практиці правоохоронних та судових органів досі трапляються випадки неправильного визначення суб'єкта злочинів проти трудових прав людини.

У кримінальний закон України введено поняття спеціального суб'єкта злочину, якому притаманні всі ознаки, що й загальному, а також й інші